

УДК 338.45:669(477)

Чижевська Марина Борисівна

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

Chyzhevska Maryna

*PhD in Economics, Associate Professor,
Head of the Department of Economics, Entrepreneurship and Marketing
National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”
ORCID: 0000-0003-1637-9564*

Товстун Віктор Вікторович

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
зі спеціальності 051 «Економіка»
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

Tovstun Viktor

*Doctoral (PhD) Candidate,
third (educational and research) level of higher education
Specialty 051 “Economics”
National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”
ORCID: 0009-0006-3524-7259*

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-12-11707

ВПЛИВ ВНУТРІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ УМОВ І ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НА РОЗВИТОК МЕТАЛУРГІЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

IMPACT OF DOMESTIC ECONOMIC CONDITIONS AND STATE POLICY ON THE DEVELOPMENT OF UKRAINE’S METALLURGICAL INDUSTRY

Анотація. Вступ. Металургійна промисловість України традиційно відіграє системоутворюючу роль у національній економіці, забезпечуючи значну частку промислового виробництва, експорту та валютних надходжень. Водночас упродовж останнього десятиліття галузь зазнала суттєвого негативного впливу внутрішньоекономічних і зовнішніх чинників, зокрема військової агресії, пандемії COVID-19, порушення логістичних ланцюгів та звуження внутрішнього ринку. Повномасштабна війна 2022 року спричинила безпрецедентний спад виробництва, втрату частини виробничих потужностей і загострила структурні проблеми галузі, що актуалізує необхідність переосмислення ролі державної політики у відновленні та модернізації металургії.

Мета. Метою статті є оцінка впливу внутрішньоекономічних умов і державної політики на розвиток металургійної промисловості України та обґрунтування напрямів прискорення її відновлення і структурної модернізації у післявоєнний період. Для досягнення цієї мети проаналізовано динаміку ключових показників галузі, визначено стримувальні та стимулювальні чинники розвитку, а також окреслено потенційні точки зростання металургії в контексті післявоєнної відбудови та євроінтеграції.

Матеріали і методи. Інформаційну базу дослідження сформували статистичні дані щодо виробництва та експорту металопродукції, аналітичні матеріали профільних галузевих центрів, публікації міжнародних і вітчизняних експертів, а також нормативно-правові документи у сфері промислової та торговельної політики. У дослідженні застосовано методи порівняльного та структурно-динамічного аналізу, контент-аналіз державних програм і стратегічних документів, а також логічне узагальнення для формування висновків і рекомендацій.

Результати. Установлено, що внутрішньоекономічні умови в Україні наразі поєднують як значний потенціал металургійної галузі (потужна сировинна база, виробничі традиції, кадровий потенціал), так і суттєві обмеження, серед яких

вузкий внутрішній ринок металопродукції, дефіцит інвестицій, інфраструктурні та логістичні проблеми, кадрові втрати внаслідок війни. Виявлено, що державна політика щодо металургії має фрагментарний характер і не забезпечує системної підтримки галузі, попри її стратегічну важливість. Обґрунтовано доцільність формування проактивної державної політики, спрямованої на стимулювання внутрішнього попиту, підтримку інвестицій і «зеленої» трансформації металургії, а також інтеграцію галузі у європейські виробничі та екологічні стандарти.

Перспективи. Подальші дослідження доцільно зосередити на кількісному моделюванні сценаріїв відновлення металургійної промисловості залежно від темпів післявоєнної відбудови, оцінці економічної ефективності заходів державної підтримки та аналізі соціальних наслідків структурних змін у галузі. Врахування досвіду ЄС і міжнародних фінансових інституцій може створити основу для формування довгострокової стратегії сталого та конкурентоспроможного розвитку металургії України.

Ключові слова: металургійна промисловість, внутрішньоекономічні умови, державна політика, внутрішній ринок, післявоєнне відновлення, інвестиції, «зелена» металургія.

Summary. Introduction. The metallurgical industry of Ukraine traditionally plays a system-forming role in the national economy, providing a significant share of industrial output, exports, and foreign exchange earnings. However, over the past decade the industry has been strongly affected by adverse domestic and external factors, including military aggression, the COVID-19 pandemic, disruptions of logistics chains, and the contraction of the domestic market. The full-scale war of 2022 caused an unprecedented decline in production and the loss of key production capacities, which makes the reassessment of the role of state policy in the recovery and modernization of metallurgy particularly relevant.

Purpose. The purpose of the article is to assess the impact of domestic economic conditions and state policy on the development of Ukraine's metallurgical industry and to substantiate directions for accelerating its recovery and structural modernization in the post-war period. To achieve this purpose, the dynamics of key industry indicators are analyzed, constraining and stimulating factors are identified, and potential growth drivers of metallurgy in the context of post-war reconstruction and European integration are outlined.

Materials and Methods. The information base of the study includes statistical data on the production and export of metal products, analytical materials of industry research centers, publications by national and international experts, and regulatory documents in the field of industrial and trade policy. The research employs methods of comparative and structural-dynamic analysis, content analysis of state programs and strategic documents, and logical generalization to formulate conclusions and policy recommendations.

Results. The study shows that domestic economic conditions in Ukraine combine both significant potential of the metallurgical industry (a strong raw material base, industrial traditions, and human capital) and serious constraints, such as a narrow domestic market, insufficient investment, infrastructure and logistics bottlenecks, and labor shortages caused by the war. It is revealed that state policy toward metallurgy remains fragmented and does not provide systematic support to the industry despite its strategic importance. The expediency of a more proactive state policy is substantiated, aimed at stimulating domestic demand, supporting investment and green transformation, and integrating the industry into European production and environmental standards.

Prospects. Further research should focus on quantitative modeling of post-war recovery scenarios for the metallurgical industry, assessing the effectiveness of state support measures, and analyzing the social consequences of structural changes in the sector. The use of EU experience and international financial institutions' practices can provide a basis for shaping a long-term strategy for sustainable and competitive development of Ukraine's metallurgical industry.

Key words: metallurgical industry, domestic economic conditions, state policy, domestic market, post-war reconstruction, investment, green metallurgy.

Постановка проблеми. Металургійна промисловість традиційно посідає ключове місце в економіці України, формуючи базу для промисловості та експорту країни. Ще до початку воєнних подій вона забезпечувала значну частку промислового виробництва і валютних надходжень держави [1; 2]. Зокрема, гірничо-металургійний комплекс історично генерував до 27–30% товарного виробництва та понад 40% експортної виручки країни [3]. Однак останнє десятиріччя було позначене низкою внутрішніх та зовнішніх викликів, що негативно вплинули на галузь. Починаючи з кризи 2014–2015 рр., спричиненої військовою агресією на сході України, металургія зазнала втрати частини активів та порушення логістики [4]. Надалі на галузь вплинула пандемія COVID-19 (2020–2021), яка спричинила

падіння попиту і тимчасове скорочення виробництва [5]. Попри часткове відновлення у 2021 році, з початком повномасштабного вторгнення (2022) проблеми галузі багаторазово посилилися — були зруйновані або втрачені провідні металургійні заводи, заблоковано морський експорт, виник дефіцит сировини й енергії, що разом призвело до безпрецедентного спаду виробництва [6; 7].

За таких умов постає важлива наукова та практична задача — дослідити, як внутрішньоекономічні умови (макроекономічна ситуація, інвестиційний клімат, внутрішній ринок, інфраструктура тощо) разом із державною політикою впливають на розвиток металургійної промисловості. Актуальність проблеми зумовлена необхідністю вироблення ефективних шляхів відновлення та структурної перебудови металургії

України у повоєнний період. Від вирішення цієї проблеми залежить не лише майбутнє самої галузі, але й успішність повоєнної відбудови країни (оскільки металопродукція є критично необхідною для відновлення інфраструктури і будівництва) та зміцнення національної економічної безпеки. Металургійна галузь може стати локомотивом промислового зростання і експорту за умови створення сприятливих внутрішніх умов та реалізації продуманої державної промислової політики. Таким чином, обрана тема безпосередньо пов'язана з важливими практичними завданнями — відновленням промислового потенціалу, збалансуванням експорту й внутрішнього споживання, підвищенням конкурентоспроможності української металургії на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку металургійної промисловості України присвячено чимало досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Останніми роками, у зв'язку з турбулентністю умов, з'явилися роботи, що висвітлюють різні аспекти цієї проблеми. Зокрема, аналітичне дослідження А. М. Даценка містить статистичний аналіз динаміки виробництва і експорту основних видів металопродукції та оцінку впливу глобальних і внутрішніх факторів (економічних криз, військових дій, пандемії) на галузь [1]. Автор робить висновок про нерівномірність розвитку металургії протягом останніх двох десятиліть та підкреслює зростаючу роль невизначеності факторів середовища. В іншому дослідженні О. В. Мельника про тенденції та перспективи розвитку металургійних підприємств України акцентується увага на необхідності модернізації виробництва і диверсифікації ринків збуту, особливо в умовах посилення конкуренції на світовому ринку [10].

Аналітичні центри і профільні асоціації також зробили вагомий внесок у дослідження проблем галузі. Центр економічної стратегії (ЦЕС) у 2023–2024 рр. опублікував ряд матеріалів та провів дискусії щодо стану металургії в умовах війни. Зокрема, у березні 2023 р. В. Агапова (VoxUkraine) проаналізувала шоки, яких зазнала чорна металургія після 24 лютого 2022 р., та заходи підтримки галузі з боку держави і міжнародних партнерів [2]. У цій публікації відзначено катастрофічне падіння виробництва сталі (до ~30% від рівня попереднього року) та вихід України з числа топ-15 виробників сталі у світі, а також висвітлено кроки урядів країн-партнерів із скасування імпорتنних мит і квот на українську металопродукцію в 2022 р. Аналітики GМК Center (профільного центру експертизи ГМК) в серії публікацій 2022–2025 рр. розглядали трансформації галузі під впливом війни та перспективи післявоєнного розвитку. Так, А. Шевчук відзначає вимушене суттєве скорочення кількості діючих металургійних підприємств і потужностей в Україні (з 12 до 6 заводів, із зменшенням сумарної потужності з 42 млн. т до 16,5 млн. т) [3], але водночас — зростання ефек-

тивності та гнучкості тих підприємств, що залишилися. Наголошується, що війна стала катализатором для оптимізації виробництва, впровадження енергозберігаючих технологій і підготовки галузі до нового етапу розвитку після завершення бойових дій [7].

У публікаціях провідних фахівців галузі неодноразово підкреслювалася проблема дисбалансу між експортом і внутрішнім споживанням металопродукції. Зокрема, О. Каленков, президент об'єднання «Укрметалургпром», зазначає, що за останні десятиліття внутрішній ринок сталі в Україні залишався недорозвиненим — внутрішнє споживання становило близько 5 млн. т на рік, тоді як експорт сягав до 80% виробленої продукції [4]. Для порівняння, у Туреччині (з більшою кількістю населення) щорічне споживання сталі становить 35 млн. т [20]. Така ситуація, на його думку, є ненормальною і стримує розвиток української металургії — за рівнем споживання на душу населення Україна в 3–4 рази відстає від країн-аналогів [7].

Таким чином, попередні дослідження охоплюють широке коло аспектів проблеми. Водночас невирішеними частинами залишаються питання комплексного поєднання внутрішніх економічних умов і державної політики: яким чином держава може ефективно вплинути на розвиток внутрішнього ринку металопродукції, стимулювати інвестиції у модернізацію та «зелену» трансформацію галузі, забезпечити інтеграцію в європейський Green Deal і водночас захистити галузь від поточних викликів (воєнних і макроекономічних). Недостатньо дослідженим є також питання синергії між післявоєнною відбудовою економіки та розвитком металургії: як пріоритети відновлення інфраструктури, будівництва, промисловості можуть бути використані для піднесення металургійної галузі. Ці аспекти становлять фокус даної статті.

Метою статті є виявлення та оцінка впливу внутрішньоекономічних умов і державної політики на сучасний розвиток металургійної промисловості України, а також обґрунтування рекомендацій щодо прискорення відновлення та структурної модернізації галузі в посткризовий (післявоєнний) період. Відповідно до поставленої мети дослідження зосереджене на комплексному аналізі динаміки ключових показників металургійної промисловості України у 2018–2024 рр. з урахуванням впливу кризових явищ 2020–2022 рр., оцінці внутрішньоекономічних умов її функціонування та ефективності державної політики у сфері металургії, визначенні стримувальних чинників і потенційних точок зростання галузі, а також обґрунтуванні науково виважених рекомендацій щодо стимулювання внутрішнього попиту, інвестицій та інноваційного розвитку з урахуванням сучасних стратегічних викликів і перспектив подальших досліджень.

Основна частина. Протягом останніх п'яти років металургійна галузь України пережила період

різких коливань, які відображають вплив як глобальних циклів, так і внутрішніх потрясінь. 2018–2019 рр. характеризувалися відносно стабільним виробництвом сталі на рівні ~21–20 млн. т на рік (Україна утримувалася в топ-15 світових виробників сталі). 2020 р. приніс спад попиту через пандемію COVID-19, проте вже 2021 р. став одним із найуспішніших для української металургії за останнє десятиріччя: було виплавлено 21,4 млн. т сталі та 19 млн. т готового прокату [7], експорт чорних металів приніс рекордні 14 млрд. дол. США виручки (зростання на 81% порівняно з 2020 р.) завдяки сприятливій кон'юктурі цін. Частка металургії у вітчизняному експорті 2021 р. становила близько 33% [8], що підтверджує стратегічну важливість галузі для платіжного балансу та валютних надходжень.

Кардинальні зміни відбулися у 2022 р. внаслідок повномасштабної війни. Бойові дії безпосередньо зачепили регіони, де зосереджені металургійні підприємства (Передусім Маріуполь — комбінати «Азовсталь» та ММК ім. Ілліча, які забезпечували до 40% металургійного виробництва країни, були зруйновані та захоплені окупантом [5]). За перші місяці війни роботу призупиняли й інші заводи через ризики обстрілів та порушення логістики. Втрата доступу до чорноморських портів, через які здійснювалося до 80% експорту металопродукції, обірвала звичні ланцюги постачання. Уже за підсумками 2022 р. обсяги виробництва різко скоротилися: виплавка сталі впала на 70,7% порівняно з 2021 р. — до приблизно 6,26 млн. т (для порівняння, це лише ~20% від довоєнного рівня 2013 р.), випуск прокату знизився на 72% — до ~5,35 млн. т, виробництво чавуну — на 69,8% (до ~6,4 млн. т). Україна вибула з числа 15 найбільших виробників сталі у світі, опустившись на 25-е місце [8]. Завантаження уцілілих металургійних потужностей різко впало, хоча ті підприємства, що продовжували роботу, були змушені оптимізувати діяльність і підвищувати ефективність, працюючи на межі можливостей. Серед позитивних тенденцій 2022 р. слід відзначити швидку переорієнтацію частини експорту на альтернативні маршрути — залізницею, автотранспортом та через дунайські порти на півдні. Металургійні компанії почали активний пошук нових ринків збуту і клієнтів, зокрема в Європі, Туреччині, Північній Африці тощо, а уряди західних країн запровадили безпрецедентні заходи підтримки українського експорту (скасування імпорتنних мит та квот, призупинення антидемпінгових обмежень на українську сталь) [10]. Попри це, фізичні обсяги експорту металопродукції у 2022 р. були в рази меншими, ніж у попередні роки, через суто виробничі та логістичні обмеження [2; 11].

2023 р. став періодом поступкової стабілізації на новому низькому рівні. Протягом року українські металурги спромоглися утримати виробництво сталі на рівні ~6,23 млн. т (лише на 0,6% менше, ніж у 2022 р.), випуск прокату навіть дещо зріс (+0,4%,

до 5,37 млн. т) [2; 7]. Це свідчить про досягнення «дна» спаду та адаптацію галузі до екстремальних умов. Поступово відновлювався і внутрішній попит: споживання металопрокату на внутрішньому ринку України у 2023 р. зросло до 3,5 млн. т, що на 119% більше, ніж у 2022 р. (однак все ще вдвічі менше від довоєнних 5 млн. т). Сприятливим фактором стало певне поживлення будівництва та промисловості в відносно безпечних регіонах країни, а також екстрений попит з боку оборонного комплексу (на броньову сталь, сталеві труби для відновлення комунікацій тощо). На експорті позитивно позначилося часткове розблокування портової інфраструктури: восени 2023 р. Україна започаткувала тимчасовий зерновий коридор із портів Великої Одеси, і в його межах відправлялися й окремі партії металопродукції (в листопаді 2023 р. експортовано морем 140 тис. т металопродукції). Хоча ці обсяги є скромними, сам факт поновлення морського експорту — важливий психологічно і комерційно. Станом на початок 2024 р., в Україні продовжували працювати 5 основних металургійних підприємств (із 6, що залишилися під контролем України) з сукупним рівнем завантаження біля 80–85% номінальної потужності [3]. Галузь перейшла в режим виживання, але водночас — активного пристосування: підприємства скоротили витрати, впровадили енергоефективні заходи та почали інвестувати у нові проекти, розраховуючи на повоєнне відновлення попиту [11].

Отже, за п'ять років металургія України пройшла шлях від відносної стабільності через глибокий обвал — до початку поступового відновлення на нових засадах [12].

Внутрішнє економічне середовище, в якому діє металургійна промисловість, включає цілу низку факторів: місткість внутрішнього ринку, інвестиційний клімат, наявність сировини і ресурсів, стан інфраструктури, енергетичні умови, трудовий потенціал тощо. Таблиця 1 узагальнює основні внутрішньоекономічні фактори та їхній вплив на функціонування металургійної галузі України.

Як свідчать дані таблиці 1, внутрішні умови містять як сильні сторони (наявність сировини, історично сформований виробничий потенціал, кадри) так і суттєві слабкості та виклики (вузький внутрішній ринок, нестача інвестицій, інфраструктурні обмеження, кадрові проблеми). Для подолання цих внутрішніх проблем необхідна проактивна державна політика, спрямована на покращення умов господарювання в галузі. Розглянемо основні кроки держави у цій сфері.

Державна промислова політика щодо металургійної галузі України в останні роки формується під впливом як довгострокових стратегічних пріоритетів (євроінтеграція, екологізація виробництва), так і кризових обставин (економічна криза, війна). У цій секції проаналізуємо основні напрямки державної політики та їхній вплив на галузь, а також окреслимо перспективні заходи політики. У таблиці

Таблиця 1

**Вплив внутрішньоекономічних умов на металургійну промисловість України
[18–19; 20; 41; 45; 44; 46; 51; 52; 53; 31; 34]**

Фактор	Прояв та вплив на галузь
Внутрішній ринок та попит	Низький рівень внутрішнього споживання металопродукції тривалий час стримував розвиток металургії України: у 2010-х рр. внутрішній ринок споживав близько 5 млн. т сталі на рік, що у 3–4 рази менше потенційного рівня. Це зумовило надмірну експортну орієнтацію галузі та залежність від зовнішньої кон'юнктури. Війна 2022 р. різко скоротила внутрішній попит, однак у 2023 р. з'явилися ознаки його часткового відновлення, при цьому слабкість внутрішнього ринку й надалі залишається ключовим стримуючим чинником розвитку металургії.
Інвестиційний клімат, фінансові умови	Хронічний дефіцит інвестицій протягом десятиліть негативно впливав на розвиток української металургії, зумовивши високу зношеність основних фондів, технологічне відставання та низьку енергоефективність виробництва. Водночас у 2023 р. провідні компанії галузі анонсували масштабні інвестиційні проекти (Interpipe, Ferrexpo, Metinvest), що свідчить про наявність довгострокових очікувань розвитку галузі, реалізація яких значною мірою залежить від зниження воєнних ризиків і покращення інвестиційного середовища.
Сировинна база та ресурси	Україна має потужну сировинну базу для металургії — значні запаси залізної руди та розвинений сектор металобрухту, що традиційно забезпечувало конкурентні переваги галузі. Попри запровадження експортного мита, його ефективність обмежена, і навіть в умовах війни експорт брухту зберігається (у 2021 р. експорт брухту зріс у 17 разів), створюючи ризики дефіциту сировини для вітчизняних підприємств. Додатковим викликом стала втрата частини родовищ залізної руди та коксівного вугілля, що посилює імпорتنу залежність галузі.
Інфраструктура та логістика	Ефективна логістика є критичною для металургії, оскільки галузь формує значні вантажопотоки, зокрема до 40% перевезень «Укрзалізниця». До війни основними проблемами були високі транспортні тарифи та портові збори, а з 2022 р. інфраструктурні умови різко погіршилися через блокування портів і переорієнтацію експорту на дорожчі сухопутні маршрути, що призвело до зростання логістичних витрат у 4–5 разів і зниження пропускної спроможності. Руйнування транспортної й енергетичної інфраструктури додатково ускладнили виробництво та перевезення.
Трудові ресурси та соціальні умови	Кадровий потенціал є важливою внутрішньою умовою розвитку металургії, однак ще до війни галузь стикалася з відтоком кадрів і старінням персоналу. Війна загострила проблему через мобілізацію, міграцію та релокацію працівників, що спричинило дефіцит робочої сили. У відповідь підприємства активізували навчання персоналу, співпрацю з освітою та підвищення оплати праці (зокрема програми Interpipe та ArcelorMittal Kryvyi Rih). Водночас відтік молодих фахівців і воєнні ризики залишаються серйозною загрозою, що зумовлює необхідність комплексних корпоративних і державних заходів для збереження та розвитку трудового потенціалу галузі [61; 62].

Джерело: систематизовано автором на основі [2; 6; 7; 8; 9; 11; 15; 18]

ці 2 систематизовано ключові аспекти державної політики розвитку металургії, наявний стан справ та прогнозовані (або бажані) перспективи.

Як свідчать дані таблиці 2, нинішня державна політика містить окремі позитивні кроки (торгівельна підтримка з боку партнерів, експортне мито на брухт, спрощення регулювання під час війни), проте загалом має фрагментарний характер. Галузь фактично не отримує прямих субсидій чи значних преференцій від держави, працюючи у складних умовах «на рівних» з іншими. В умовах післявоєнного відновлення та структурної перебудови економіки виникає нагальна потреба в комплексній політиці розвитку металургії як стратегічної галузі — з фокусом на інноваціях, екологізації та інтеграції до європейського ринку.

Аналіз показав, що для успішного відновлення і розвитку металургійної промисловості необхідно одночасно покращувати внутрішньоекономічні умови та вдосконалювати державну політику. Збалансоване поєднання цих двох складових створить синергію.

По-перше, післявоєнна відбудова України може стати потужним драйвером для металургів. Очікується різке зростання потреби в металі для відновлення зруйнованих міст, інфраструктури, будівництва житла та об'єктів промисловості. Це шанс суттєво розширити внутрішній ринок сталі (за оцінками, споживання може зрости в 3–4 рази у порівнянні з довоєнним рівнем 5 млн. т [4], наблизившись до 15–20 млн. т на рік у середньостроковій перспективі). Щоб реалізувати цей потенціал, державі слід забезпечити пріоритетність використання української металопродукції в програмах відбудови — через механізми держзакупівель, співпрацю з міжнародними донорами, які фінансують проекти відбудови, тощо. Розвиток суміжних галузей (будівництво, машинобудування, транспортне машинобудування, сільгоспмашини) також прямо впливатиме на металургію. Тому пріоритети розвитку в суміжних секторах повинні враховувати залучення металопродукції: наприклад, програми оновлення залізничного парку чи вагонобудування означають попит на метал; плани розвитку електромереж — попит

Таблиця 2

Державна політика на розвиток металургійної промисловості України: стан та перспективи

Напрямок державної політики	Поточний стан / заходи	Перспективи та необхідні кроки
<p>Зовнішньоторговельна політика (доступ до ринків, експортна підтримка)</p>	<p>Україна інтегрована у світову торгівлю металами через зони вільної торгівлі, насамперед з ЄС і Великою Британією. Після 2022 р. скасування мит, квот і частини антитемпових обмежень суттєво поліщило доступ української металопродукції до зовнішніх ринків та спричинило зростання частки ЄС в експорті сталі. Водночас уряд працює над продовженням торговельних преференцій, а окремі країни й надалі зберігають обмеження на імпорт української сталі.</p>	<p>У короткостроковій перспективі ключовим завданням є збереження торговельних преференцій на основних ринках до завершення війни [66]. У стратегічному вимірі євроінтеграція відкриває можливості для довгострокової інтеграції та водночас вимагає адаптації до правил ЄС, зокрема механізму СВВАМ, що створює умови для модернізації й «зеленої» трансформації металургії та виходу на нові сегменти європейського ринку.</p>
<p>Регуляторна та фіскальна політика (митні тарифи, податки, стимули)</p>	<p>Державний вплив на металургію здійснювався переважно через регуляторні інструменти, насамперед експортне мито на металобрухт, запроваджене з метою захисту сировинної бази галузі. Водночас його ефективність обмежена виключеннями для ЄС, а спеціальні податкові пільги для ГМК не застосовувалися. У 2023 р. додатковим ризиком для галузі стало можливе підвищення тарифів держмонополій на перевезення та електроенергію, що негативно оцінюється бізнесом.</p>	<p>Регуляторно-фіскальна політика має забезпечувати баланс між наповненням бюджету та конкурентоспроможністю металургії. Доцільними є пролонгація експортного мита на брухт, стримування зростання тарифів держмонополій, а також запровадження податкових стимулів для інвестицій і «зелених» проєктів та спрощення митних процедур для імпорту обладнання з метою модернізації виробництва.</p>
<p>Антикризові заходи під час війни (страхування військових ризиків, кадрова мобілізація)</p>	<p>В умовах воєнного стану держава запровадила загальні заходи підтримки промисловості, зокрема спрощення дозвільних процедур і механізм «бронювання» працівників. Водночас відсутність системи страхування військових ризиків і можливе запровадження обов'язкового страхування вантажів підвищують витрати експорту. У результаті спеціальної державної програми підтримки ГМК не сформовано, і галузь працює без прямих субсидій, на відміну від європейських конкурентів.</p>	<p>Для збереження металургії та підготовки до повоєнного відновлення необхідна активніша роль держави, зокрема запровадження механізму страхування військових ризиків за участю міжнародних партнерів, що сприятиме активізації інвестицій. Важливо також зберегти гнучкий підхід до бронювання кадрів і розширити програми пільгового кредитування та релокації підприємств із прифронтових до безпечніших регіонів.</p>
<p>Стратегічна політика (післявоєнний розвиток, екологізація)</p>	<p>На стратегічному рівні держава не має окремої галузевої «дорожньої карти» розвитку металургії, а її пріоритети окреслені лише в загальнонаціональних стратегіях. Хоча участь України в Європейському зеленому курсі забезпечує підтримку окремих енергоефективних проєктів, спеціальної державної програми розвитку ГМК після 2016 р. не ухвалено. Унаслідок цього модернізація та декарбонізація переважно здійснюються самими компаніями, а плани державної підтримки галузі в повоєнний період лише формуються.</p>	<p>Перспективна державна політика має бути більш проактивною та партнерською щодо металургії, зокрема через ухвалення післявоєнної програми розвитку галузі до 2030 р. Важливими напрямками є підтримка «зеленої» трансформації в контексті євроінтеграції та формування внутрішнього попиту в межах програм відбудови шляхом стимулювання використання вітчизняної металопродукції. Загалом стратегія має бути спрямована на модернізацію галузі та посилення її ролі у післявоєнному відновленні економіки.</p>

Джерело: систематизовано автором на основі [1; 63; 64; 37; 65; 66; 67; 50; 51; 61; 68; 69; 21; 71; 22]

на дріт і метали для ЛЕП; розвиток торговельної інфраструктури — попит на металопродукції тощо.

По-друге, інноваційна модернізація і «зелений» перехід здатні відкрити нову сторінку в історії української металургії. Вже зараз початі кроки в цьому напрямку: перехід на електродугові печі, впровадження технологій прямого відновлення заліза, проекти зменшення вуглецевого сліду продукції. Якщо внутрішні умови (інвестиційний клімат) дозволять реалізувати ці проекти, Україна може позиціонувати себе як регіональний хаб з виробництва низьковуглецевої сталі. Це особливо актуально з урахуванням курсу ЄС на декарбонізацію: українська «зелена» сталь могла б заповнити нішу на європейському ринку, конкуруючи завдяки нижчій вартості електроенергії (потенціал розвитку відновлюваної енергетики в Україні великий) та наявності власної залізничної бази. Держава повинна підтримати цю трансформацію, адже вона відповідає і екологічним цілям, і економічним інтересам (продукція з високою доданою вартістю, нові ринки).

По-третє, інтеграція у світові виробничі ланцюги. Українська металургія вже зараз тісно пов'язана з європейською (у 2024 р. 64% експорту йде до ЄС). Поглиблення цієї інтеграції — через спільні підприємства, участь у програмах ЄС (наприклад, Horizon Europe, проекти у сфері матеріалознавства) — сприятиме підвищенню стандартів і якості продукції. Крім того, міжнародна кооперація може залучити в галузь прямі іноземні інвестиції, які забезпечать приток капіталу і технологій. Для цього слід продовжувати гармонізацію технічних регламентів з ЄС, укладати угоди про взаємне визнання сертифікатів, активно працювати на дипломатичному фронті щодо розширення ринків (після війни відновити торговельні зв'язки з країнами Близького Сходу, Північної Африки, Азії, які традиційно купували український метал).

Отже, перспективи галузі нерозривно пов'язані з тим, наскільки успішно будуть реалізовані внутрішні реформи і наскільки ефективною буде державна політика. В ідеалі, у середньостроковій перспективі (5–7 років після війни) українська металургія могла б: відновити більшу частину втрачених потужностей на новій технічній основі (з меншою кількістю викидів); диверсифікувати структуру продукції (більше високоякісного прокату, сталі спеціальних марок для машинобудування); мати збалансований ринок (значно більшу частку продукції споживатиме внутрішній ринок — щонайменше половину від виробництва); інтегруватися в європейські та світові ланцюги (стати постачальником для транснаціональних корпорацій). Це амбітні цілі, але досяжні за умов реалізації рекомендацій, наведених вище.

Висновки та перспективи. Проведене дослідження показало, що розвиток металургійної промисловості України знаходиться на перехресті дії

потужних внутрішніх і зовнішніх факторів. Внутрішньоекономічні умови наразі є доволі складними: внутрішній ринок металопродукції тривалий час був недостатнім для сталого зростання галузі, а воєнні дії призвели до його різкого звуження; інвестиційний клімат характеризується високими ризиками і браком капіталу, що уповільнює модернізацію виробництва; інфраструктурні обмеження (втрата портів, збільшення вартості логістики) та дефіцит кадрів додатково ускладнюють діяльність підприємств. Одночасно, держава, попри важливість галузі, не забезпечила системної підтримки металургії: окремі корисні заходи (як-от мито на брут) не компенсують відсутності цілісної стратегії і програм стимулювання. Галузь фактично продемонструвала здатність до саморегуляції та стійкості — скоротившись, але зберігши ключові виробничі ланки і переорієнтувавшись на нові ринки без прямого державного субсидування.

Водночас, аналіз показав наявність значного потенціалу для відродження української металургії. Післявоєнна реконструкція країни може забезпечити довгоочікуване розширення внутрішнього попиту, який слугуватиме фундаментом для стабільної роботи галузі. За умов належної державної політики цей попит може бути задоволений переважно за рахунок вітчизняної продукції, що збереже валютні ресурси та сприятиме зайнятості. Крім того, переходячи на нові «зелені» технології, українські металурги мають шанс зайняти конкурентні позиції на європейському ринку, особливо з урахуванням впровадження механізму СВМ у ЄС з 2026 р. (коли для експортерів сталі в ЄС стане критичною величиною вуглецевих викидів). Висока енергоємність галузі, яка донедавна була слабкістю, може перетворитися на перевагу, якщо вдасться залучити інвестиції у декарбонізацію — Україна володіє потенціалом дешевої «зеленої» електроенергії (відновлювані джерела, майбутні надлишки АЕС вночі, імпорту з ЄС) та має можливості виробляти «зелений» водень для металургії.

Результати дослідження дозволяють сформулювати такі висновки:

1. Внутрішні економічні умови наразі радше стримують розвиток металургії (в першу чергу, недостатній внутрішній ринок і проблеми логістики), але в середньостроковій перспективі їх зміна (економічне зростання, відбудова) може стати вирішальним позитивним фактором.

2. Державна політика щодо металургійної галузі потребує переходу від точкових рішень до стратегії: важливо реалізувати комплекс заходів — від страхування ризиків та інвестиційних стимулів до екологічних стандартів і стимулювання попиту.

3. Українська металургія, незважаючи на величезні втрати від війни (зниження виробництва сталі до ~15–30% від довоєнних потужностей), зберегла своє ядро і готова до відновлення за підтримки партнерів та держави. Світовий ринок сталі залишається

конкурентним, але в ньому є ніші (наприклад, спеціальні сталі, зелені продукти), де українські компанії можуть закріпитися.

Дане дослідження є комплексним оглядом впливу внутрішніх та політичних факторів на галузь. Надалі доцільно проводити більш деталізовані кількісні оцінки ефектів від пропонованих політик (моделювання впливу податкових змін чи інвестицій на випуск сталі, прогноз споживання за різних сценаріїв відбудови тощо). Також окремого вивчення потребують питання екологічної модернізації: оцінка вартості й ефективності переходу на техно-

логії виробництва сталі з низькими викидами CO₂ в українських реаліях, можливості участі України в європейських схемах торгівлі викидами після вступу. Не менш важливим є дослідження соціального виміру — як зміни у металургійній галузі вплинуть на зайнятість, ринки праці монофункціональних міст, і яку політику слід провадити для соціальної підтримки працівників у перехідний період. Всі ці напрями досліджень допоможуть сформувати повнішу картину і сприятимуть успішній реалізації стратегічної мети — відродження та стійкого розвитку металургійного сектору України.

Література

1. Даценко А. М. Аналіз сучасного стану металургійної галузі України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. С. 242–250. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-68-105.
2. Агапова В. Українська металургія після 24 лютого: хто підставить плече атлантові? *VoxUkraine*. 28.03.2023. URL: <https://voxukraine.org/ukrayinska-metallurgiya-pislya-24-lyutogo-xto-pidstavyt-pleche-atlantovi> (дата звернення: 15.06.2025).
3. Шевчук А. Українська металургія: новий етап розвитку. *GMK Center*. 18.07.2025. URL: <https://gmk.center/ua/posts/ukrayinska-metallurgiya-novij-etap-rozvitku> (дата звернення: 05.08.2025).
4. Каленков О. М. Для розвитку металургійної галузі є велика потреба в інвестиціях. *Українське радіо*. 20.03.2025. URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=106922> (дата звернення: 20.05.2025).
5. Стан української металургії під час війни. *UkraineInvest*. 22.06.2022. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/news/22-06-22-3/> (дата звернення: 18.04.2025).
6. Гірничо-металургійний комплекс України. *Велика українська енциклопедія*: електрон. ресурс. 2021. URL: https://vue.gov.ua/Гірничо-металургійний_комплекс_України (дата звернення: 25.04.2025).
7. Центр економічної стратегії. Що, окрім війни, загрожує українській металургії?: текстова версія подкасту. 30.10.2024. URL: https://ces.org.ua/threats_to_ukrainian_metallurgy/ (дата звернення: 10.06.2025).
8. Колисниченко В. Українські металурги за підсумками 2023 року виробили 5,37 млн. т прокату. *GMK Center*. 10.01.2024. URL: <https://gmk.center/news/ukrayinskie-metallurgi-po-itogam-2023-goda-proizveli-5-37-mln-t-prokata/> (дата звернення: 12.06.2025).
9. Логутова Т. Г., Полторацька О. В. Розвиток металургійної галузі України у післякризовий період. *Економіка промисловості*. 2012. № 2(58). С. 66–75.
10. Melnyk O. V. Tendencies and perspectives of development of metallurgical enterprises of Ukraine. *Economics and Industry*. 2020. № 1(89). Р. 86–102.
11. День металурга — як розвивається ГМК України у 2025 році. *GMK Center*. URL: <https://gmk.center/ua/posts/ukrayinska-metallurgiya-novij-etap-rozvitku/> (дата звернення: 12.06.2025).
12. Державна програма розвитку та реформування гірничо-металургійного комплексу України : постанова Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/7667339> (дата звернення: 14.06.2025).

References

1. Datsenko, A.M. (2024). Analiz suchasnoho stanu metalurhiinoi haluzi Ukrainy [Analysis of the current state of the metallurgical industry of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (68), pp. 242–250. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-105>
2. Agapova, V. (2023). Ukrainska metalurhiia pislia 24 liutoho: khto pidstavyt pleche atlantovi? [Ukrainian metallurgy after February 24: who will support Atlas?]. *VoxUkraine*, 28 March. Available at: <https://voxukraine.org/ukrayinska-metallurgiya-pislya-24-lyutogo-xto-pidstavyt-pleche-atlantovi> (Accessed: 15 June 2025).
3. Shevchuk, A. (2025). Ukrainska metalurhiia: novyi etap rozvytku [Ukrainian metallurgy: a new stage of development]. *GMK Center*, 18 July. Available at: <https://gmk.center/ua/posts/ukrayinska-metallurgiya-novij-etap-rozvitku> (Accessed: 5 August 2025).
4. Kalenkov, O.M. (2025). Dlia rozvytku metalurhiinoi haluzi ye velyka potreba v investytsiiakh [The metallurgical industry requires significant investment for development]. *Ukrainske radio*, 20 March. Available at: <https://ukr.radio/news.html?newsID=106922> (Accessed: 20 May 2025).
5. UkraineInvest (2022). Stan ukrainskoi metalurhii pid chas viiny [State of Ukrainian metallurgy during the war]. 22 June. Available at: <https://ukraineinvest.gov.ua/news/22-06-22-3/> (Accessed: 18 April 2025).

6. Velyka ukrainska entsyklopediia (2021). Hirnycho-metallurhiinyi kompleks Ukrainy [Mining and metallurgical complex of Ukraine]. Available at: https://vue.gov.ua/Гірничо-металургійний_комплекс_України (Accessed: 25 April 2025).

7. Centre for Economic Strategy (2024). Shcho, okrim viiny, zahrozhuie ukrainskii metallurhii? [What threatens Ukrainian metallurgy besides the war?]. Text version of podcast, 30 October. Available at: https://ces.org.ua/threats_to_ukrainian_metallurgy/ (Accessed: 10 June 2025).

8. Kolysnychenko, V. (2024). Ukrainski metallurhy za pidsumkamy 2023 roku vyrobly 5,37 mln t prokatu [Ukrainian metallurgists produced 5.37 million tons of rolled products in 2023]. *GMK Center*, 10 January. Available at: <https://gmk.center/news/ukrainskie-metallurgi-po-itogam-2023-goda-proizveli-5-37-mln-t-prokata/> (Accessed: 12 June 2025).

9. Logutova, T.H. and Poltoratska, O.V. (2012). Rozvytok metallurhiinoi haluzi Ukrainy u pislakryzovyi period [Development of the metallurgical industry of Ukraine in the post-crisis period]. *Ekonomika promyslovosti*, 2(58), pp. 66–75.

10. Melnyk, O.V. (2020). Tendencies and perspectives of development of metallurgical enterprises of Ukraine. *Economics and Industry*, 1(89), pp. 86–102.

11. GMK Center (2025). Den metallurha — yak rozvyvaietsia HMK Ukrainy u 2025 rotsi [Metallurgist's Day: how the MMC of Ukraine is developing in 2025]. Available at: <https://gmk.center/ua/posts/ukrainska-metallurgiya-novij-etap-rozvitku/> (Accessed: 12 June 2025).

12. Cabinet of Ministers of Ukraine (n.d.). Derzhavna prohrama rozvytku ta reformuvannia hirnycho-metallurhiinoho kompleksu Ukrainy [State program for the development and reform of the mining and metallurgical complex of Ukraine]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/7667339> (Accessed: 14 June 2025).